วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆส ปริทรรศน์
Journal of MCU Palisueksabuddhaghosa Review
ISSN : 3057-1952 (ONLINE)

การประยุกต์ใช้สาราณียธรรม 6 เพื่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมอย่างมีส่วนร่วมในสังคมยุคดิจิทัล

Applying the Six Principles of Cordiality (Sārāṇīyadhamma) for Participatory Management of Meditation Centers in the Digital Era

วาสนา โชติชะวารานนท์
Wasana Chotichawaranont
E-mail: wasana.chot@gmail.com

Received: *September 4, 2025* **Revised:** *January 8, 2026*
Accepted: *January 15, 2026*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องการประยุกต์ใช้สาราณียธรรม 6 เพื่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมอย่างมีส่วนร่วมในสังคมยุคดิจิทัลนี้เขียนเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรมเป็นสถาบันทางศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในการสืบสานพระพุทธศาสนาและพัฒนาจิตใจของประชาชน ทว่าในสังคมยุคดิจิทัล การบริหารจัดการสำนักกลับเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการขาดการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้อย่างทั่วถึง การขาดระบบพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง การบริหารงบประมาณที่ไม่โปร่งใส และการเชื่อมโยงกับชุมชนที่ยังไม่เข้มแข็ง ส่งผลให้สำนักไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมร่วมสมัยได้อย่างเต็มที่ ทางออกสำคัญคือการบูรณาการหลักสาราณียธรรม 6 ได้แก่ เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคี ศีลสามัญญตา และทิฏฐิสามัญญตา มาใช้เป็นกรอบในการบริหารจัดการ เน้นการสร้างความไว้วางใจ ความสามัคคี และการอยู่ร่วมกันอย่างปรองดอง ควบคู่กับการนำ แนวคิดการมีส่วนร่วม มาใช้ในทุกกระบวนการ ตั้งแต่การคิด การปฏิบัติ การรับผิดชอบ ไปจนถึงการรับผลประโยชน์ร่วมกัน โดยประยุกต์กับเครื่องมือดิจิทัล เช่น การประชุมออนไลน์ การเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อสังคม การใช้ระบบบริจาคโปร่งใส และการสร้างเครือข่ายธรรมะออนไลน์ ดังนั้น การประยุกต์ใช้สาราณียธรรม 6 ร่วมกับการมีส่วนร่วมในบริบทสังคมดิจิทัล จึงเป็นแนวทางที่จะช่วยยกระดับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และทันสมัย สามารถตอบโจทย์ความต้องการของผู้ศรัทธาและสังคมไทยยุคปัจจุบันได้อย่างแท้จริง พร้อมทั้งรักษาคุณค่าพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: สาราณียธรรม 6; การมีส่วนร่วม; การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม; สังคมดิจิทัล

Abstract

Meditation centers are vital religious institutions that play a significant role in sustaining Buddhism and fostering spiritual development among the Thai people. However, in the digital era, their management faces multiple challenges, including insufficient use of modern technologies, limited access to younger generations, a lack of systematic personnel development, financial management without transparency, and weak connections with local communities. These issues hinder their ability to build trust and respond effectively to the needs of society. A practical solution is to integrate the Six Principles of Cordiality called *Sārāṇīyadhamma*—benevolent bodily conduct, benevolent verbal conduct, benevolent mental conduct, sharing of benefits, moral harmony, and doctrinal harmony—into management practices. These principles emphasize trust, unity, and harmonious coexistence. When combined with the concept of participation, which includes collective thinking, action, responsibility, and shared benefits, meditation centers can enhance inclusivity and community engagement. Digital tools such as online meetings, social media dissemination, transparent online donation systems, and digital Dhamma networks can further expand participation across diverse groups. Therefore, applying the *Sārāṇīyadhamma* conjuncting with participatory approaches in the digital context provides a constructive framework for developing meditation center management. This integration promotes efficiency, transparency, and modernity while preserving Buddhist values. Ultimately, it enables meditation centers to meet the spiritual and social needs of contemporary Thai society and ensures the sustainable continuation of Buddhism in both physical and digital communities.

Keywords: Six Principles of Cordiality *Sārāṇīyadhamma*; Participation; Meditation Center Management; Digital Society

บทนำ

ในสังคมปัจจุบันที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของผู้คน การบริหารจัดการองค์กรทางศาสนาจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทดังกล่าว สำนักปฏิบัติธรรมซึ่งเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติธรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการสร้างสังคมสงบสุข จึงไม่อาจยึดติดกับรูปแบบการบริหารแบบดั้งเดิมเท่านั้น แต่จำเป็นต้องผสมผสานหลักธรรมเข้ากับกลยุทธ์การจัดการยุค

ดิจิทัล เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเปิดโอกาสให้ผู้ศรัทธามีส่วนร่วมได้มากยิ่งขึ้น[1]

หนึ่งในหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นกรอบคิดในการบริหารจัดการ คือ สาราณียธรรม 6 ได้แก่ เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคี ศีลสามัญญตา และทิฏฐิสามัญญตา ซึ่งเป็นธรรมะที่มุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างปรองดอง สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล และสร้างบรรยากาศของความไว้วางใจและการมีส่วนร่วม[2] การนำหลักการเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมจะช่วยสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกทั้งภายในและภายนอกองค์กร อันนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนศรัทธา

ในยุคดิจิทัล ความท้าทายของสำนักปฏิบัติธรรมไม่เพียงอยู่ที่การรักษารูปแบบการปฏิบัติธรรม หากแต่ยังต้องพัฒนา ระบบการสื่อสารและการบริหารที่โปร่งใส ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น การเผยแพร่คำสอนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การเปิดระบบบริจาคและรายงานผลทางการเงินแบบดิจิทัล และการจัดเวทีสนทนาธรรมออนไลน์ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในวงกว้าง[3] การดำเนินงานในลักษณะนี้ไม่เพียงช่วยให้พระพุทธศาสนาสามารถเข้าถึงคนรุ่นใหม่ แต่ยังช่วยรักษาความสัมพันธ์กับผู้ศรัทธาที่อยู่ห่างไกล และสร้างภาพลักษณ์ของการบริหารจัดการที่ทันสมัยและยั่งยืน

ดังนั้น การประยุกต์ใช้สาราณียธรรม 6 ในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมจึงเป็นแนวทางที่สำคัญ ซึ่งสามารถทำให้สถาบันทางศาสนาไม่เพียงดำรงอยู่ได้ในยุคดิจิทัล แต่ยังคงเป็นพื้นที่แห่งการบ่มเพาะสันติสุข การสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อกูล และเป็นศูนย์รวมของชุมชนทั้งในโลกจริงและโลกออนไลน์ การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในปัจจุบันเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ประการแรก คือ การขาดการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการสื่อสารและเผยแผ่ธรรมะ ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้อย่างทั่วถึง[4] ประการที่สอง คือ ปัญหาด้านบุคลากร โดยเจ้าสำนักและพระวิปัสสนาจารย์แม้มีความรู้ความสามารถ แต่ยังขาดระบบการคัดสรรและพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องอีกทั้งการบริหารงบประมาณยังขาดความโปร่งใสและระบบติดตามที่ชัดเจน ทำให้ไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นต่อสาธารณชนได้ นอกจากนี้ ยังพบปัญหาด้านการเชื่อมโยงกับชุมชนและเครือข่ายทางศาสนาอื่น ๆ ที่ยังไม่เข้มแข็ง ส่งผลให้

---

[1] พุทธทาสภิกขุ, (2538), **สาราณียธรรม 6: ธรรมเพื่อความสามัคคีในหมู่คณะ,** กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

[2] พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), (2548), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ไทย-อังกฤษ,** กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

[3] สุวรรณ, พ, (2561), การสื่อสารทางศาสนาในยุคดิจิทัล: ความท้าทายและโอกาส, **วารสารศาสนาและสังคม,** 13(2), 45–62.

[4] ยานันท์บุญสิริ, ม., สิริธรังศรี, พ., & บุญประเสริฐ, อ, (2022), การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด: สภาพปัญหาและยุทธศาสตร์, ***วารสารพุทธศาสนาและการพัฒนา***, 14(1), 85–102.

การจัดกิจกรรมและการขับเคลื่อนงานธรรมะขาดพลังสนับสนุนร่วมกัน[5] อีกทั้งการสื่อสารภายในสำนักมักไม่เป็นระบบ ทำให้เกิดความไม่เข้าใจระหว่างคณะทำงาน การขาดการประชาสัมพันธ์เชิงรุกทำให้สำนักไม่สามารถสร้างภาพลักษณ์ที่น่าสนใจในสังคมร่วมสมัยได้

กล่าวโดยสรุป ปัญหาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในยุคดิจิทัล จึงครอบคลุมทั้งด้านโครงสร้างการบริหาร บุคลากร การเงิน การมีส่วนร่วมของชุมชน และการใช้เทคโนโลยี ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาให้สำนักปฏิบัติธรรมสามารถตอบโจทย์ความต้องการของสังคมไทยปัจจุบันได้อย่างแท้จริง

สำนักปฏิบัติธรรมถือเป็นสถาบันทางศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในการสืบสานพระธรรมคำสอน และเป็นพื้นที่ในการพัฒนาจิตใจของประชาชนไทยมาอย่างยาวนาน บทบาทดังกล่าวไม่เพียงมุ่งเน้นการฝึกฝนสมาธิและวิปัสสนา แต่ยังเป็นศูนย์กลางในการสร้างคุณธรรม ความสามัคคี และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม[6] อย่างไรก็ตาม ในบริบทสังคมปัจจุบันที่ก้าวเข้าสู่ ยุคดิจิทัล (Digital Society) สำนักปฏิบัติธรรมเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ ทั้งด้านโครงสร้างการบริหาร การจัดการบุคลากร การพัฒนาหลักสูตร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่ธรรมะ[7]

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกิดความจำเป็นในการพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และทันสมัย โดยเน้น “การมีส่วนร่วม” ของทุกภาคส่วน ทั้งพระสงฆ์ ฆราวาส ชุมชน และเครือข่ายทางสังคม การบูรณาการหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะ สาราณียธรรม 6 ซึ่งเป็นหลักแห่งการอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความเมตตา และความสามัคคี จึงเป็นรากฐานสำคัญที่จะช่วยสร้างการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมไทยในยุคดิจิทัล

แนวคิดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้บุคคล กลุ่ม หรือชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการคิด ตัดสินใจ ลงมือปฏิบัติ ติดตาม และประเมินผล ในกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อชีวิตและสังคมของตนเอง (Arnstein, 1969) แนวคิดนี้มีรากฐานจากประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา มิใช่เพียงผู้รับผล แต่เป็น "ผู้ร่วมสร้าง" ผลลัพธ์ด้วย

1. ระดับของการมีส่วนร่วม

Arnstein ได้นำเสนอ “บันไดการมีส่วนร่วม (Ladder of Participation)” ซึ่งแบ่งออกเป็น 8 ขั้น ตั้งแต่การไม่เข้าร่วม (Non-participation) การมีส่วนร่วมในเชิงสัญลักษณ์ (Tokenism) จนถึงการมีส่วนร่วม

---

[5] บุญทัน ดอกไธสง, (2562), รูปแบบการบริหารจัดการสถานปฏิบัติธรรมเชิงพุทธในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ***วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์***, 10(2), 45–60.

[6] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (2559), ***พุทธธรรม,*** กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

[7] ยานันท์บุญสิริ, ม., สิริธรังศรี, พ., & บุญประเสริฐ, อ, (2022), การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด: สภาพปัญหาและยุทธศาสตร์. ***วารสารพุทธศาสนาและการพัฒนา***, 14(1), 85–102.

อย่างแท้จริงที่ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจ (Citizen Control) แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมมีหลายระดับ และคุณภาพของการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับการเปิดโอกาสและการให้อำนาจแก่ประชาชน[8]

2. มิติของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมสามารถอธิบายได้ในหลายมิติ ได้แก่

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision–making participation): ประชาชนหรือสมาชิกกลุ่มได้เข้ามามีบทบาทในกระบวนการกำหนดนโยบายและแนวทาง

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Implementation participation): การร่วมลงแรงและจัดการกิจกรรมที่กำหนดไว้

การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefit participation): การได้รับผลตอบแทนทั้งเชิงวัตถุและคุณค่าทางจิตใจ

การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล (Evaluation participation): การตรวจสอบและสะท้อนผลการดำเนินงาน เพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง[9]

3. ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมทำให้เกิด ความเป็นเจ้าของร่วม (Ownership) ในกิจกรรมหรือโครงการ เพิ่มความโปร่งใส สร้างความไว้วางใจ และลดความขัดแย้ง นอกจากนี้ยังช่วยเสริมสร้างศักยภาพของบุคคลและชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างสังคมที่ยั่งยืน[10]

4. การมีส่วนร่วมในสังคมดิจิทัล

เมื่อสังคมก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัล การมีส่วนร่วมถูกขยายออกไปในโลกออนไลน์ ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น การโหวตออนไลน์ เวทีเสวนาเสมือนจริง หรือการแสดงความคิดเห็นในสื่อสังคมออนไลน์ สิ่งนี้ทำให้การมีส่วนร่วมเข้าถึงผู้คนได้กว้างขวางขึ้น และช่วยลดข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่[11]

กล่าวโดยสรุป แนวคิดการมีส่วนร่วมคือหัวใจของการพัฒนาทั้งในระดับชุมชน องค์กร และสังคม การเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกฝ่ายเข้ามามีบทบาทในกระบวนการต่าง ๆ ย่อมทำให้เกิดความโปร่งใส ความยั่งยืน และความสมานฉันท์ในสังคม

---

[8] Arnstein, S. R, (1969), A Ladder of Citizen Participation, ***Journal of the American Institute of Planners***, 35(4), 216–224.

[9] Pretty, J. N, (1995), **Participatory Learning for Sustainable Agriculture**, *World Development*, 23(8), 1247–1263.

[10] Chambers, R, (1997), ***Whose Reality Counts? Putting the First Last***, London: Intermediate Technology Publications.

[11] OECD, (2020), ***Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave***, Paris: OECD Publishing.

แนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในพระพุทธศาสนา

สังคมพุทธที่พระพุทธเจ้าทรงสถาปนาขึ้นนั้นมิได้เป็นเพียงกลุ่มบุคคลที่มารวมตัวกันเพื่อปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็น **ประชาสังคมแห่งการเรียนรู้** ที่มีระเบียบและวินัยเป็นพื้นฐาน เพื่อให้สมาชิกซึ่งมีภูมิหลัง วรรณะ และอุปนิสัยที่แตกต่างกันสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่นและพัฒนาไปสู่จุดหมายเดียวกัน คือ ความหลุดพ้น[12]การมี **วินัย (สิกขาบท)** ช่วยสร้างระบบระเบียบ ส่งเสริมความคล่องตัวในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติหน้าที่ เมื่อสังคมเป็นระบบ สมาชิกย่อมมีโอกาสศึกษาพัฒนาตนเองมากขึ้น

กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในสังคมพุทธสามารถอธิบายได้ 4 ลักษณะหลัก ได้แก่ **การร่วมคิด การร่วมทำ การร่วมรับผิดชอบ และการรับประโยชน์ร่วมกัน**

การร่วมคิด สังคมพุทธยึดถือว่ามนุษย์มีศักยภาพในการใช้ปัญญาแก้ปัญหา จึงให้ความสำคัญกับการระดมความคิดเห็นเพื่อหาทางออกที่สร้างสรรค์ เช่น กรณีการส่งพระสาวก 60 รูปไปเผยแผ่พระศาสนาทั่วชมพูทวีป ถือเป็นการใช้พลังความคิดร่วมกันเพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เป็นเอกภาพ[13]

การร่วมทำ การปฏิบัติธรรมในสังคมสงฆ์เน้นกิจกรรมที่ทำร่วมกันเพื่อสร้างเอกภาพ เช่น การบวชภิกษุใหม่ ซึ่งต้องได้รับความเห็นชอบของสงฆ์ทั้งคณะผ่านกระบวนการสังฆกรรม แสดงถึงการมีส่วนร่วมในการสร้างสมาชิกใหม่เข้าสู่สังคมพุทธ

การร่วมรับผิดชอบ การละเมิดวินัยในสังคมสงฆ์มิได้ถูกตัดสินด้วยอำนาจส่วนบุคคล แต่เป็นการหารือร่วมกันของสงฆ์ เช่น กรณีพระสุทินละเมิดสิกขาบท พระพุทธเจ้าทรงเรียกประชุมสงฆ์เพื่อตรัสสอบถาม ระดมความเห็น และบัญญัติเป็นพระวินัยใหม่ โดยสงฆ์ต้องรับผิดชอบต่อมติที่เกิดขึ้นร่วมกัน

การรับประโยชน์ร่วมกัน สังคมพุทธถือว่าทุกคนได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา การดำเนินชีวิตภายใต้พระธรรมวินัยทำให้เกิดความสงบเรียบร้อย เกิดการพัฒนาทั้งทางกาย วาจา และใจ ส่งผลให้สมาชิกทุกฝ่ายเข้าถึงสาระแห่งชีวิตตามศักยภาพของตน[14]

กล่าวโดยสรุป แนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในสังคมพุทธจึงมิใช่เพียงวิธีการฝึกฝน แต่เป็น **ระบบการอยู่ร่วมกันที่เกื้อกูล** ซึ่งสร้างเอกภาพ ความสามัคคี และความผาสุกในหมู่คณะ อีกทั้งยังเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในมิติศาสนาและสังคมร่วมสมัย

4. หลักสาราณียธรรม

ความสามัคคีเป็นบ่อเกิดแห่งความสำเร็จทั้งปวง เป็นพลังอันยิ่งใหญ่ที่สามารถสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงให้เกิดขึ้นได้และเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมทุก ๆ คน ควรที่จะตระหนัก เอาใจ

---

[12] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), (2544), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์,** กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

[13] พุทธทาสภิกขุ, (2538), **หลักการอยู่ร่วมกันในพระพุทธศาสนา,** กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

[14] ชยสาโรภิกขุ, (2552), **วินัยกับการอยู่ร่วมกันในสังคมสงฆ์,** กรุงเทพฯ: มูลนิธิพระไตรปิฎก.

ใส่ และร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นให้มากที่สุด ในทางพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสหลักธรรมที่เป็นแนวทางในการเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองให้เกิดขึ้นในสังคมเอาไว้ 6ประการด้วยกัน ซึ่งอยู่ในหมวดธรรมที่เรียกว่า **"สาราณียธรรม 6"** มีความหมายว่า *หลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอในยามที่ระลึกถึงกัน* ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้นด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์[15] กล่าวว่าหากสังคมใดต้องการที่จะเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้น ก็ควรที่จะต้องนำเอาหลักธรรมธรรมทั้ง6ประการ ไปใช้อยู่ตลอดเวลากล่าวคือ

1. เมตตามโนกรรม หมายถึง การคิดดี การมองกันในแง่ดีมีความหวังดีและปรารถนาดีต่อกัน รักและเมตตาต่อกันคิดแต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ต่อกัน ไม่อิจฉาริษยา ไม่คิดอคติ ไม่พยาบาทไม่โกรธแค้นเคืองกัน รู้จักให้โอกาสและให้อภัยต่อกันและกันอยู่เสมอ

2. เมตตาวจีกรรม หมายถึงการพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดีรู้จักการพูดให้กำลังใจกันและกัน ในยามที่มีใครต้องพบกับความทุกข์ความผิดหวังหรือความเศร้าหมองต่าง ๆ โดยที่ไม่พูดจาซ้ำเติมกันในยามที่มีใครต้องหกล้มลง ไม่นินทาว่าร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลังพูดแนะนำในสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ พูดอย่างใดก็ทำอย่างนั้น ไม่โกหกมดเท็จ

3. เมตตากายกรรม หมายถึง การทำความดีต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือกันทางด้านกำลังกายมีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักสัมมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกัน ไม่ทำร้ายกันให้ได้รับความทุกขเวทนา ทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันอยู่ตลอดเวลา

4. สาธารณโภคี หมายถึง การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรมช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เอารัดเอาเปรียบและมีความเสมอภาคต่อกัน เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ

5. สีลสามัญญตา หมายถึง การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่างๆ อย่างเดียวกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ก้าวก่ายหน้าที่กัน ไม่อ้างอำนาจบาตรใหญ่ ไม่ถืออภิสิทธิ์ใด ๆ ทั้งปวง

6.ทิฏฐิสามัญญตา หมายถึง มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกันคิดในสิ่งที่ตรงกัน ปรับมุมมองให้ตรงกัน รู้จักแสงหาจุดร่วมและสงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ

ในทางปฏิบัติ สาราณียธรรม จะเริ่มต้นด้วยทิฏฐิสามัญญตา คือปรับความคิดเห็นให้ลงรอยแบบเดียวกันว่า เราทั้งผองเป็นพี่น้องกัน มีพ่อหลวงคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์เดียวกัน แม้จะต่างศาสนากันแต่ก็เป็นคนไทยด้วยกัน เมื่อปรับความคิดเห็นได้อย่างนี้แล้ว เราก็จะเกิดความรู้รักสามัคคี คิด พูด ทำต่อกันด้วยเมตตา เกื้อกูลแบ่งปันกันและกัน ปฏิบัติต่อกันตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันด้วย *สีลสามัญญตา* และปรับความคิดเห็นให้มีเหตุผลลงรอยเดียวกันมากยิ่งขึ้นด้วย*ทิฏฐิสามัญญตา*

---

[15] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (2559), ***พุทธธรรม,*** กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม

ความสามัคคีมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา กล่าวว่าหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในสังคม อันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติความมั่นคง และความเจริญก้าวหน้าประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย เมื่อพิจารณาเป็นหลาย ๆ ด้านสามารถที่จะนำมาประยุกต์ได้ดังนี้

1. กายกรรม อันประกอบด้วยเมตตา คือ การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา เช่นการให้การอนุเคราะห์ช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ไม่รังแกทำร้ายผู้อื่น

2. วจีกรรม อันประกอบด้วยเมตตา คือ การมีวาจาที่ดี สุภาพ อ่อนหวาน พูดมีเหตุผล ไม่พูดให้ร้ายผู้อื่นทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

3. มโนกรรมอัน ประกอบด้วยเมตตา คือ ความคิดที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลังเป็นการคิดดีต่อกันไม่คิดอิจฉาริษยาหรือไม่คิดมุ่งร้ายพยาบาท หากทุกคนคิดแล้วปฏิบัติเหมือนกันความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นในสังคม

4. สาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งสิ่งของให้กันและกันตามโอกาสอันควร เพื่อแสดงความรักความหวังดีของผู้ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน

5. สีลสามัญญตา คือ ความรักใคร่สามัคคี รักษาศีลอย่างเคร่งครัดเหมาะสมตามสถานะของตน มีความประพฤติสุจริตปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น

6. ทิฏฐิสามัญญตา คือ การมีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสงบ

ธรรม 6 ประการ ที่ผู้ใดได้ประพฤติจะเกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกื้อกูลกันไม่ทะเลาะวิวาทกัน อันจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีกันตลอดไป

สรุปได้ว่า สาราณียธรรมทั้ง 6 ประการ เป็นหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในสังคมอันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าทั้งทั้งหลายทั้งปวง สังคมที่เราอยู่ในปัจจุบันนี้คงจะมีความสงบสุขและน่าอยู่มากกว่านี้ยิ่งนักถ้าหากว่าทุกคน เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติเข้าอกเข้าใจซึ่งกันและกัน ยอมรับในความแตกต่างซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกันให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และรู้จักการให้อภัยกันอยู่ตลอดเวลา ขอให้ทุกท่านมาร่วมมือกันพัฒนาสังคมของพวกเราให้มีความอบอุ่นและน่าอยู่กันเถิดโดยการเสริมสร้างความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้นในสังคมแล้วพวกเราจะได้พบกับสันติภาพและความอบอุ่นที่แต่ละคนต่างก็ปรารถนาและใฝ่ฝันหากันอยู่ตลอด

ลักษณะของสังคมยุคดิจิทัล

สังคมยุคดิจิทัลเป็นสังคมที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามามีบทบาทอย่างลึกซึ้งในทุกมิติของชีวิตประจำวัน ผู้คนไม่เพียงใช้เทคโนโลยีเพื่อความสะดวกสบาย แต่ยังอาศัยเทคโนโลยีเป็น

โครงสร้างพื้นฐานในการดำเนินชีวิต การทำงาน การศึกษา และการสื่อสารกับผู้อื่น โลกดิจิทัลจึงกลายเป็นพื้นที่ที่ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูล ความรู้ และบริการได้อย่างไร้พรมแดน แตกต่างจากอดีตที่การสื่อสารและการเรียนรู้ต้องอาศัยข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่

ลักษณะสำคัญของสังคมดิจิทัลคือ การเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (network society) ทุกคนสามารถติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และทำงานร่วมกันได้ในระดับโลกผ่านอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ สิ่งนี้ทำให้เกิดชุมชนเสมือน (virtual community) ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความคิด อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองได้มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ สังคมดิจิทัลยังมีลักษณะของ ความโปร่งใสและการมีส่วนร่วม เนื่องจากข้อมูลข่าวสารสามารถเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว องค์กรและสถาบันต่าง ๆ จึงต้องปรับตัวด้วยการบริหารจัดการที่เปิดเผย ตรวจสอบได้ และเปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมผ่านช่องทางออนไลน์ ในอีกด้านหนึ่ง สังคมดิจิทัลก็เต็มไปด้วยความท้าทาย ทั้งปัญหาข้อมูลเท็จ (fake news) การละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล และการเสพติดเทคโนโลยี ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางสังคมและคุณภาพชีวิตของผู้คน

กล่าวโดยสรุป สังคมยุคดิจิทัลคือสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและเครือข่ายออนไลน์ ทำให้ผู้คนเข้าถึงข้อมูลและมีส่วนร่วมได้อย่างกว้างขวาง โปร่งใส และไร้ขอบเขต แต่ก็ต้องเผชิญกับปัญหาใหม่ ๆ ที่ต้องการการจัดการอย่างรอบคอบ เพื่อให้สังคมดิจิทัลเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ พัฒนา และอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลและยั่งยืน

แนวคิดการมีส่วนร่วมกับสังคมยุคดิจิทัล

ในสังคมพุทธ แนวคิดการมีส่วนร่วม ได้แก่ การร่วมคิด การร่วมทำ การร่วมรับผิดชอบ และการรับประโยชน์ร่วมกัน เป็นรากฐานที่สร้างเอกภาพ ความสามัคคี และการพัฒนาตนเองของสมาชิกในหมู่คณะ[16] เมื่อเข้าสู่สังคมยุคดิจิทัล แนวคิดเหล่านี้สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมเพื่อให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงและสร้างการมีส่วนร่วมที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

การร่วมคิดในสังคมดิจิทัล การระดมความคิดเห็นในสังคมพุทธอาจเปรียบได้กับการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Zoom, Facebook Group, หรือ Line OpenChat เพื่อเปิดพื้นที่ให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้

[16] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), (2544), ***พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์,*** กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

แลกเปลี่ยนทัศนะ แสดงความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรม ตลอดจนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเผยแผ่พระธรรม[17] สิ่งนี้ทำให้การร่วมคิดไม่จำกัดอยู่ในพื้นที่วัด แต่ขยายไปสู่สังคมออนไลน์ทั่วโลก

การร่วมทำในสังคมดิจิทัล การปฏิบัติธรรมร่วมกัน เช่น นั่งสมาธิ ฟังธรรม หรือเจริญสติ สามารถจัดในรูปแบบ ออนไลน์แบบเรียลไทม์ หรือ on-demand ผ่าน YouTube และ Podcast ทำให้ผู้ศรัทธาสามารถปฏิบัติร่วมกันได้แม้อยู่ต่างถิ่น เกิดเป็น "ชุมชนปฏิบัติธรรมดิจิทัล" (Digital Sangha) ที่มีเอกภาพในการปฏิบัติ เช่นเดียวกับสังคมสงฆ์ในอดีต

การร่วมรับผิดชอบในสังคมดิจิทัล ความโปร่งใสเป็นหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วม สำนักปฏิบัติธรรมสามารถใช้ ระบบบริจาคออนไลน์ ที่มีการรายงานผลการใช้จ่ายอย่างเปิดเผยผ่านเว็บไซต์หรือสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อสร้างความไว้วางใจแก่ผู้สนับสนุน[18] นอกจากนี้ ยังสามารถใช้แพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากญาติโยม เพื่อร่วมกันรับผิดชอบต่อคุณภาพของกิจกรรมและการดำเนินงานของสำนัก

การรับประโยชน์ร่วมกันในสังคมดิจิทัล การเผยแพร่สื่อธรรมะ เช่น คลิปวิดีโอ บทความ แอปพลิเคชันสวดมนต์ หรือระบบห้องเรียนออนไลน์ ช่วยให้ทุกคนเข้าถึงธรรมะได้ง่ายขึ้นโดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ทำให้ผู้ปฏิบัติทั้งใกล้และไกลได้รับประโยชน์ร่วมกันอย่างทั่วถึง และสามารถสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่หลากหลาย

กล่าวโดยสรุป แนวคิดการมีส่วนร่วมของสังคมพุทธเมื่อเชื่อมโยงกับยุคดิจิทัลแล้ว ช่วยให้สำนักปฏิบัติธรรมสามารถก้าวทันโลกสมัยใหม่ ขยายโอกาสให้ผู้คนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ทั้งในเชิงกาย วาจา ใจ และเทคโนโลยี ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของพระพุทธศาสนาในโลกดิจิทัล

สรุป

การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี การใช้สาราณียธรรม 6 ได้แก่ เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคี ศีลสามัญญตา และทิฏฐิสามัญญตา เป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความสามัคคี ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย สำนักปฏิบัติธรรมต้องเผชิญกับปัญหาหลายด้าน เช่น การใช้เทคโนโลยีที่ยังไม่ทันสมัย การขาดการพัฒนาบุคลากร การบริหารการเงินที่ไม่โปร่งใส และการเชื่อมโยงกับชุมชนที่ยังไม่เข้มแข็ง ทำให้ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างเต็มที่ การบูรณาการหลักสาราณียธรรม 6 เข้ากับการบริหารแบบมีส่วนร่วม จะช่วยให้เกิดการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และได้รับประโยชน์ร่วมกัน ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น การประชุมออนไลน์ การเผยแพร่

---

[17] Sanghamitra, A, (2020), Digital Dharma: Buddhist Practices in Online Communities, **Journal of Global Buddhism**, 21(1), 56–73.

[18] Tiravanija, P, (2019), Transparency and Accountability in Digital Religious Communities. ***Journal of Contemporary Religion***, 34(3), 421–438.

ธรรมะผ่านสื่อสังคม การจัดทำระบบบริจาคโปร่งใส และการสร้างเครือข่ายชุมชนปฏิบัติธรรมออนไลน์ ดังนั้น การประยุกต์ใช้สาราณียธรรม 6 ไม่เพียงแต่รักษาคุณค่าทางพระพุทธศาสนา แต่ยังช่วยให้สำนักปฏิบัติธรรมก้าวทันสังคมดิจิทัล สามารถสร้างความเข้มแข็ง โปร่งใส และยั่งยืน เป็นพื้นที่แห่งการพัฒนาจิตใจและความสามัคคีของชุมชนทั้งในโลกจริงและโลกออนไลน์

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย/แนวทางปฏิบัติสำหรับสำนักปฏิบัติธรรมยุคดิจิทัล

1. ยกระดับการสื่อสารดิจิทัล ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ (Facebook, YouTube, Zoom) ในการเผยแผ่ธรรมะ ถ่ายทอดกิจกรรม และสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับญาติโยมอย่างต่อเนื่อง

2. ระบบบริหารจัดการที่โปร่งใส จัดทำระบบบริจาคออนไลน์และรายงานการเงินแบบเปิดเผย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและให้ผู้ศรัทธามีส่วนร่วมตรวจสอบได้

3. พัฒนาศักยภาพบุคลากร จัดอบรมพระสงฆ์และบุคลากรด้านทักษะดิจิทัล การสื่อสาร และการจัดการสมัยใหม่ ควบคู่ไปกับการฝึกด้านธรรมะ

4. สร้างเครือข่ายความร่วมมือ เชื่อมโยงกับชุมชน หน่วยงานการศึกษา และเครือข่ายศาสนาอื่น ๆ เพื่อร่วมกันจัดกิจกรรม ส่งเสริมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในวงกว้าง

5. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมแบบครบวงจร เปิดโอกาสให้ญาติโยมมีบทบาททั้งการคิด การทำ การรับผิดชอบ และการได้รับประโยชน์ร่วมกัน ผ่านกิจกรรมทั้งออฟไลน์และออนไลน์

6. บูรณาการสาราณียธรรม 6 ใช้หลักเมตตา การพูดดี การกระทำดี การแบ่งปัน ความเสมอภาค และการเห็นพ้องร่วมกัน เป็นรากฐานของการบริหารทุกระดับ

7. สร้างภาพลักษณ์ร่วมสมัย ประชาสัมพันธ์เชิงรุกด้วยสื่อมัลติมีเดีย เพื่อให้สำนักปฏิบัติธรรมเป็นที่สนใจของสังคมยุคใหม่ และยังคงคุณค่าแห่งพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

ชยสาโรภิกขุ. (2552). **วินัยกับการอยู่ร่วมกันในสังคมสงฆ์.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิพระไตรปิฎก.

บุญทัน ดอกไธสง. (2562). รูปแบบการบริหารจัดการสถานปฏิบัติธรรมเชิงพุทธในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 10(2), 45–60.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ไทย-อังกฤษ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2544). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.** กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). **พุทธธรรม.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พุทธทาสภิกขุ. (2538). **สาราณียธรรม 6: ธรรมเพื่อความสามัคคีในหมู่คณะ.** กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

พุทธทาสภิกขุ. (2538). **หลักการอยู่ร่วมกันในพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

ยานันท์บุญสิริ, ม., สิริธรังศรี, พ., & บุญประเสริฐ, อ. (2022). การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด: สภาพปัญหาและยุทธศาสตร์. **วารสารพุทธศาสนาและการพัฒนา,** 14(1), 85–102.

สุวรรณ, พ. (2561). การสื่อสารทางศาสนาในยุคดิจิทัล: ความท้าทายและโอกาส. **วารสารศาสนาและสังคม,** 13(2), 45–62.

Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. ***Journal of the American Institute of Planners,*** 35(4), 216–224.

Castells, M. (2010). **The rise of the network society.** Wiley–Blackwell.

Chambers, R. (1997). **Whose Reality Counts? Putting the First Last.** London: Intermediate Technology Publications.

Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. **World Development,** 8(3), 213–235.

Koontz, H., & Weihrich, H. (2010). **Essentials of management: An international perspective**. McGraw–Hill.

OECD. (2020). **Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave.** Paris: OECD Publishing.

Pretty, J. N. (1995). Participatory Learning for Sustainable Agriculture. **World Development,** 23(8), 1247–1263.

Sanghamitra, A. (2020). Digital Dharma: Buddhist Practices in Online Communities. **Journal of Global Buddhism,** 21(1), 56–73.

Tiravanija, P. (2019). Transparency and Accountability in Digital Religious Communities. **Journal of Contemporary Religion,** 34(3), 421–438.